Daniel Tácha

JOSEF

dauphin

Daniel Tácha (*1977)

Pracoval jako redaktor Lidových novin, časopisu Týden, Českého rozhlasu, České televize i jiných médií. V současné době je šéfredaktorem periodika zaměřeného na témata spojená s péčí o životní prostředí a šéfredaktorem ekonomického magazínu.
Žije v obci Heřmaničky na hranici Středočeského a Jihočeského kraje, v regionu označovaném Česká Sibiř. Je ženatý, má dceru Jovanku. Chová včely a ovce.

Příběh mladého rozhněvaného muže, který v životě chce být vším, jen ne mladým rozhněvaným mužem. Srdnatá reflexe dnešní chatrné doby, doby na zblití.

Josef

Daniel Tácha

JOSEF

Dauphin
2013

© Daniel Tácha, 2013
© Dauphin, 2013
Foto © Jan Horáček, 2013
ISBN 978-80-7272-442-0
ISBN 978-80-7272-540-3 (pdf)
ISBN 978-80-7272-541-0 (e-pub)

1. KAPITOLA

Josefovi mohlo být devět, možná deset let, když se před něho v těsném výtahu zašedlého paneláku postavil rodinný přítel Josefova nevlastního otce a obřím ukazováčkem mu pozdvihl bradu. Josefovu tvář přiblížil ke své, zadíval se mu do očí a úplně vážně se ho zeptal, jestli má rád Sovětský svaz. Psala se 80. léta.

Josef hleděl do očí tazatele, uvědomoval si jeho robustní postavu, zesílenou taháním přepravek s tehdy nedostatkovou zeleninou a ovocem, a pak odpověděl: *„Všude jsou lidé dobří a lidé špatní. Stejně tak tomu bude i v Sovětském svazu.“*

Byl na sebe skoro pyšný. Svou odpovědí převezl namakaného frajera, který na rozdíl od Josefových rodičů, vlastníků škodovky, řídil červeného žigulíka a nakládal s mořem peněz, protože i když zelinář byl také členem Lidových milicí a agentem státní bezpečnosti, takže nikoho nikdy nenapadlo šťourat se v tom,

jakých šmelin je coby vedoucí prodejny se zeleninou schopen.

Milicionář, agent a zelinář sklapl. Nedůvěřivě si Josefa změřil, a dál už se na nic neptal. Byla to výhra, ale nebyla úplná. Josef chápal, že se jen vykroutil z otázky, na kterou znal jednoznačnou odpověď. Moc dobře věděl od svého dědy, který v 50. letech pracoval v uranových dolech, že komunisti jsou svině a kurvy a Sovětský svaz je kurvou největší a nejšpinavější, protože v jeho područí Josefova země nikdy nebude svobodná a také nebude platit to, co by mělo platit vždy a za všech okolností. Že politika je především o mravnosti a na přímé otázky se má odpovídat zpříma a popravdě!

Na příhodu se zelinářem si Josef vzpomněl o více než dvě desítky let později. Procházel centrem Prahy, Římskou ulicí, v těsné blízkosti Václavského náměstí. Toho náměstí, kde na konci 80. let zažil desítky demonstrací, pronásledování policisty v bílých helmách i to, jak hnusně zeleně uniformovaní strážci tehdejšího zřízení, fízlové, bili lidi dlouhými pryžovými obušky a smetávali vodními děly

z obludných policejních vozů s mřížovanými železy namísto nárazníků.

Josef dobře věděl i o střelách zavrtaných ve fasádách domů, které v nich vytepaly samopaly sovětských vojáků, kteří v srpnu 1968 přijeli osvobodit národ a samozřejmě Josefovy rodiče, aniž by ti o pomoc spřátelených vojsk stáli.

Pamatoval si, jak na Národní třídě tenkrát v listopadu 1989 vyšplhal na haldu tehdy všudypřítomných složených lešenářských rezavých trubek a s úžasem sledoval ten nikde nekončící proud lidí vyjadřující touhu po konci jednoho času a nastolení času nového. Had lidí se vinul od Václavského náměstí k Petřínu, pod ním jej zastavil kordon bílých helem a rozdělil na několik skupin, které pak rozehnal bitím a kopanci. A lidé jen křičeli: *„Nejsme jako oni…“*

V roce 1989 bylo Josefovi dvanáct let. Teď mu táhlo na třiatřicet a byl si jist, že někdejší harmonii pospolu držících lidí už nikdy nezažije, protože ta doba, ten konec 80. let a snad i začátek let devadesátých, byla ta tam. Zatímco dříve se vyhýbal rzí potaženým lešenářským trubkám,

nyní ve stejných místech uhýbal stovkám spěchajících netečných lidí. Jako by se v ulicích nonstop běžel závod v běhu přes překážky. Závod zvláštní, protože neměl cíl. Lidé se štvali za bůhví čím, jako by jim šlo o život, a přitom se živili falešnou nadějí, že jednou to budou právě oni, kdo v tomhle závodě zvítězí.

Pak si Josef všiml muže a ženy. Jako by vyčnívali, jako by do davu nepatřili.

Byli staří. Žena byla oblečena v černém kostýmku vyšívaném zlatými nitěmi, na hlavě měla posazený světlý klobouček, muži seděl šedivý oblek a světlá vázanka, oči v jeho tváři zastiňovaly velké sluneční brýle. Josefovi připomněli babičku a dědu, kteří zažili první republiku, válku i léta, která následovala po roce 1989, ale stejně se po celý život strojili s důstojností ztvárněnou v černobílých filmech pro pamětníky. Muž se ženou mířili přímo k Josefovi. Když se jejich cesty protnuly, oslovili ho.

„Chceme s tebou mluvit!“

Zaskočený Josef nevěřil svým uším, ale zareagoval.

„My se známe?“ podivil se.

Žena s mužem se na něho shovívavě usmáli.

„Josefe, my známe tebe. Víme o tobě skoro všechno. A nepotkali jsme se náhodou. Jsme tu, abychom ti řekli něco důležitého.“

Josef byl překvapen, že ho oslovují jménem. Zhluboka se nadechl a zeptal: *„Kdo jste?“*

Jenže ti dva, zprvu tak zdánlivě mile bezbranní, nevypadali, že by se mu hodlali jakkoli zpovídat. Ba co víc, tvářili se, jako by Josefovi udělovali milost, která se již nemusí opakovat.

Muž si poposunul brýle ke kořenu nosu a řekl: *„Kdo jsme, není důležité. Důležité je, že s tebou chceme mluvit. Jenže to nebude tady, ale tam, kde se začala psát tvá vlastní historie.“*

Zkoprnělý Josef otevřel ústa dokořán. Moc dobře věděl, že tohle není ve čtvrti zvykem. Že cizí lidé se tu běžně nezdraví, neoslovují, neprojevují o sebe zájem, natož aby spolu mluvili nebo spojovali své cesty na potkání. A když, tak už se muselo jednat o něco mimořádného. Něco, co spěchající obyvatele Prahy nadobro vykolejilo z jejich každodenních

chrtích drah a donutilo k zastavení. Jako třeba tehdy, když čerstvý restituent domu, v němž bydleli, Josefovým rodičům oznámil, že u něho končí, protože se rozhodl proměnit byty v kanceláře, a že je vystěhuje až na samý okraj Prahy. Za což by mu prý měli být vděční. Tehdy, jak si Josef pamatoval, se v Římské ulici dokonce křičelo. Vděčnost neprojevili Josefovi rodiče ani ostatní nájemníci, a tak se majitel domu rozeřval, že jemu je to jedno, protože oni všichni stejně tak jako tak skončí v Hájích.

„Háji" myslel sídliště na Jižním městě, s hnusnými betonovými krabicemi, v nichž bylo slyšet všechno, jen ne vlastní slovo. Králíkárny, v kterých bylo léto jednou nesnesitelnou výhní, protože před všudypřítomným rozpáleným betonem nebylo uniku. Kotce, v kterých se skrz umakartová jádra koupelen a záchodů mísily zvuky milování, hádek i průjmu všech, které právě postihl. Navíc v Hájích už tehdy bylo až příliš mnoho lidí.

Avšak muž se ženou nevypadali jako někteří z tehdejších nájemníků, ani jako blouznivci, kteří to mají v hlavě zpřehá-

zené, nebo jako žebráci, kteří se Josefa rozhodli otravovat tak dlouho, dokud jim něco nedá. Naopak se tvářili jako lidé, kteří přesně vědí, co chtějí, a také vědí, jak toho dosáhnout. Ale než by se Josef rovnou poddal jejich požadavku, raději se znovu zeptal na to samé. A rovnou příkře: *„A vy jste kdo, že po mně chcete, abych s vámi někam chodil?“*

„Josefe, tohle na nás nezkoušej! Známe tebe i ostatní jako svoje boty. Víme moc dobře, co jste zač. Jak se snažíte jeden druhému nakálet na hlavu a zároveň se přitom ještě vytahat za uši,“ vložila se do hovoru žena. Pak se odmlčela, ale ne nadlouho.

„Chceme si s tebou promluvit a věř tomu, že je to naše dobrá vůle, takže to nezdržuj a pojď pryč od těch pomatených lidí, kteří kolem nás běhají, jako by z nich někdo vysál zdravý rozum.“

V Josefovi by se krve nedořezal. Znali jeho jméno a nijak se s ním nemazlili. Znovu si vzpomněl na babičku s dědou. Ti to s ním takhle také kouleli. Zatímco děda ho pokaždé směroval pečlivě váženými argumenty, babička se s ním nikdy slušně řečeno nepárala a bez okolků

mu větou oholenou až na její samou podstatu řekla, co po něm chce. A Josef, který vždy zkrotl jako beránek, to také udělal. A stejně tak tomu bylo i teď.

„Jestli je to, co mi chcete říct, tak důležité, znám místo, kde nás nebude nikdo rušit,“ řekl Josef a ukázal na dům v Římské ulici, v němž vyrůstal.

Byl to zvláštní pocit vstupovat do domu po tolika letech…

Prošli vstupní halou. Zatímco dříve se dům rozpadal zevnitř i zvenčí, nyní vyspravená fasáda zářila nevkusnou zelenkavou barvou, která si přímo říkala o blahodárný zásah sprejerů. Zatímco dříve byl v domě cítit vlhký pach plísní, nyní v něm bylo jen prašno a chladno z hlučné klimatizace. Josef měl rád tyhle vinohradské domy. Před rokem 1989 je náruživě prolézal. Bylo to snadné, stačilo vylézt na střechy garáží v jejich vnitroblocích a pak šikovně vlézt otevřenými pavlačemi dovnitř. Mnohé z domů tehdy byly zchátralé a často i zcela prázdné. Josef v jejich chodbách a místnostech nacházel polámaný nábytek, nefunkční televizory, gramofony a rádia, jejichž vnitřnosti byly na-

čisto vyrabované, protože nejenom on budovami šmejdil.

Odbočili k točitým kamenným schodům vedoucím do chladného sklepení. Bylo k poledni, v domě panoval klid. Josef po paměti nahmatal vypínač a tmavé kouty vymetlo bledé světlo blikající zářivky. Sklepení nyní sloužilo jako noční hudební klub, na jehož zvonku u těžkých dvoukřídlých dveří se vyjímal tak trochu nepochopitelný nápis: *„Zvoňte potichu."*

„No dobrá, vypadá to, že jsme tady v tuto chvíli prozatím opravdu jenom my tři. Josefe, chceme tě upozornit na zkušenost…" začal zvolna muž, ale žena mu netrpělivě skočila do řeči a ujala se sama slova.

„Chceme ti říct, že jsme lhali sobě i svým dětem. Lhali jsme v tom, že jsme se tvářili, že život, který žijeme, je ten nejlepší, který žít můžeme. Selhali jsme, když jsme ten mizerný kus žvance, co nám léta předhazovali, přijali za svůj. A když vidíme nynější důsledky našeho tehdejšího lhaní, je nám zle z toho, jak obrovskou chybu jsme spravili!"

Josefovi se udělalo nevolno. Vrátily se mu vzpomínky na dětství, na svalnatého zelináře i na vlhký smradlavý vzduch,

který v tomto domě dýchal spolu s ostatními. Napadlo ho, že jestliže muž se ženou k němu promlouvají tímto způsobem, nevěstí to nic dobrého. Znovu si v duchu položil otázku, kdo jsou ti dva. Jenže muž jako by mu četl myšlenky.

„Nepátrej po tom, kdo jsme. Důležité je, abys rozuměl tomu, že tvým rokům předcházela léta naše, stejně jako roky tvých rodičů. A zdá se, že se tady stále hraje ta samá hra, jak moc velkého blbce z tebe dokážou udělat. Jak moc si tě ochočí a podmaní. Možná, že ti naše slova přijdou směšná a laciná, ale dokud s nimi nezačneš nakládat jako s faktem, jsi jen chcípák bez možnosti činit svobodná rozhodnutí."

Málo, jen velmi málo chápal Josef ze starcových slov. Popudilo ho označení chcípák i slova o tom, že se ho nějací neznámí, nejlépe ti Oni, pokoušejí zotročovat. Avšak neodvažoval se to, co mu muž se ženou sdělovali, brát na lehkou váhu. Ctil jejich stáří a vnímal také, s jakou dech beroucí jistotou k němu promlouvají.

„Josefe, o věcech, o kterých mluvíme, se mluví často. Je to ale jen žvanění, které za-

stírá podstatu toho, o čem se mluví. Lidé jsou zahlcení řečmi o správných věcech, až o správné věci ztratí zájem. Tak dlouho ti budou vtloukat do hlavy, že kouření škodí zdraví, že ti ani nepřijde, jak na hlavu postavené je zas a znovu se shánět po nové krabičce cigaret. Jednoduše otupíš. Ale to je přirozené, tak to v životě chodí. A právě proto je nutné, abys od nás dnes slyšel, že přicházejí chvíle, kdy se musíš dát svou vlastní cestou.“

Josef byl zaskočený vyřčenými slovy i podivnou situací. Jemu neznámý pár ho přiměl k tomu, aby s ním vešel do domu, v němž kdysi žil, a tam mu předkládal moudra o správných věcech, o jakési chvíli, o svobodných rozhodnutích i o kouření. To přece nemůže být normální! Ačkoli stál nohama pevně na zemi, Josef v duchu zakolísal.

„Víte co, vy mě možná znáte, víte o mně asi všechno, ale já vás neznám. Vy mně naznačujete, že jsem dost možná nesvobodný chcípák, ale sami mluvíte o svých selháních v minulosti. Já prostě vůbec nechápu, co po mně chcete?“

Muž svraštil obočí nad slunečními brýlemi, které si nesundal ani v této chvíli.

„Velmi těžko se to vysvětluje, ale znovu použiji příklad. V domě, v němž teď jsme, ses často se svým otcem a matkou hádal, proč nikdy nic neudělali proti bezpráví a ponižování, v němž žili za minulého režimu. Kladl jsi jim rozhořčené otázky, jak je možné, že se s tehdejší totalitou dokázali nejen smířit, ale dokonce v ní i v pohodě žít…“

V Josefovi hrklo. Jak to ten stařík mohl vědět? Jak jen mohl vědět o příchs jeho nevlastním otcem o to, co šlo, nebo nešlo dělat proti tomu, aby režim, v němž jako dítě vyrůstal a jeho rodiče žili, fungoval tak dlouho? Stařec měl pravdu. Josef se rodičů ptal, proč se smířili se živořením v rozpadajícím se skanzenu, v němž se něco jiného říkalo doma a něco jiného na veřejnosti, jestli se ovšem na veřejnosti o něčem skutečném mluvilo. Vyčítal jim, že se nechali ponížit do rolí dětí, které bez přestání někdo vychovával k velkodušnosti a dobrotě, zatímco ve skutečném životě vládla nešlechetnost, nečestnost a sprostota. A měl jim za zlé, že i jeho nechali žít v prostředí, ve kterém bylo hlavní do ničeho se nenamočit, nic si nenadrobit, být vždy připraven ohnout

hřbet, protože „jinak to přece tehdy nešlo“, jak zněla častá odpověď Josefova nevlastního otce.

„Tak o to vám jde,“ vyhrknul Josef, i když si ve skutečnosti vůbec nebyl jistý tím, o co muži se ženou ve skutečnosti běží.

Avšak pár se na něho opět jen shovívavě usmál. A jako by se nic výjimečného nedělo, muž vytáhl z kapsy saka krabičku cigaret, jednu z nich nabídl Josefovi, zaclonil dlaní zapalovač, předpažil, škrtnul a počkal, až vdechne první šluk, a pak řekl: *„Josefe, za ta desetiletí ve zdejší břečce, lidé už skoro přestali vnímat mez toho, co ještě lze a co již nelze tolerovat. V zájmu sebezáchovy se smíří prakticky se vším. Je velmi těžké jim to vyčítat, protože drtivá většina z nich ani nechce vědět, že existují situace, kdy člověku nezbývá nic jiného než konflikt, na jehož konci ale může být i prohra nebo smrt. A protože se lidé proher a smrti bojí, skutečným konfliktům se vyhýbají. Tohle si my pamatujeme ještě z doby před válkou, ať už to tehdy dopadlo jakkoli… Ale třeba tvoji rodiče, ti už se jen a jen plácali v tom tehdejším všeobjímajícím svrabu a podle toho vychovávali i tebe!“*

Josef, aniž by o to jakkoli stál, si opět vybavil příhodu z minulosti vážící se k Sovětskému svazu. Viděl před sebou učitelku, která jemu i všem ostatním žákům hned v první třídě základní školy vypláchla hlavu srdceryvným příběhem o tom, kterak Sověti po osvobození svého území od Němců statečně a hrdinně osvobodili země dalších mnoha národů.

„Nevykašlali se na kamarády, ale mysleli i na ostatní,“ vysvětlila jim tehdy ta bolševismem prolezlá učitelka.

Když na její ponaučení Josef odvětil, že na kamarády se nevykašlali jenom Sověti, ostře mu odsekla, že o tom se budou bavit příště. Ovšem žádné příště se už nikdy nekonalo. A Josef jí to příště na přání rodičů už nikdy nepřipomněl. Bylo snad toto ono překročení krajní meze, o němž mluvili muž a žena a jehož důsledkem byl ten všeobjímající svrab, o kterém se zmiňovali? Jenže než se stačil Josef zeptat, muž típl cigaretu a ještě než vyzval ženu k odchodu, vložil Josefovi do hlavy dalšího brouka.

„Už dávno bylo řečeno: Cti otce svého i matku svou! Ale my si myslíme, že bychom

k tomu měli už konečně také přidávat: Pamatuj na generace budoucí a měj úctu k duši svého dítěte! Josefe, velmi lehce se může stát, že za čas ti tvoje děti budou klást podobné otázky, které jsi ty kladl svým rodičům. Dokážeš na ně vůbec odpovědět? A budeš se divit, čeká tě to dříve, než si myslíš!“

2. KAPITOLA

Záhadný pár Josefovi připomněl dávno zapomenuté časy. Což však bylo asi tak vše. Vždyť to, co Josef doposud prožil, se po nějaké době nakonec proměnilo ve vzdálený a obtížně uchopitelný pocit. Slovy klasika neměl vůbec žádnou jistotu o svém postavení v tomto světě, v tomto městě, ve své rodině. Zážitky a zkušenosti se vrstvily a překrývaly. A Josef si málokdy na to, co bylo, dokázal udělat závěr s definitivní platnosti. Věděl, co vědí všichni, pouze si to neradi připouštějí, že minulost jako jejich součást je taktéž jejich přítomností a budoucností. A i když to samé platilo i pro sdělení muže a ženy, Josef si nemyslel, že by žil život chcípáka bez možnosti svobodně se rozhodovat. Že by byl až po uši namočený v desetiletí, staletí nečištěné břečce, že by ani nerozeznal, co je a co není správné. Necítil to tak, že by se jeho duše už proměnila v duši otrockou. Jistě, když byl mladší, když odešel od rodičů, což byl, jak byl

přesvědčen, vůbec první krok na cestě ke skutečným svobodným rozhodnutím, měl Josef více odvahy podnikat věci, kterých by se nyní už neodvážil. Ale na tom nebylo nic nepřirozeného. Platilo to pro něho stejně jako pro ostatní. A že každé ráno vstával do práce, aby se z ní jako všichni ostatní večer vracel? Co na tom? Že se někdy cítil, že by lámal skály, aby mu jindy činilo potíže jen se probudit do nového dne? Copak to mělo nějakou souvislost s podmaněním, o němž mluvili muž se ženou? Patřilo to k Josefovi stejně jako k dalším milionům lidí.

Jenže muž se ženou Josefovi naznačili, že se může mýlit. Upozornili ho na klamný život, který vedli oni i Josefovi rodiče a jaký s největší pravděpodobností vedl i sám Josef. Řekli mu, že všechno může být jinak. Dokonce mu tvrdili, že nadejde okamžik, kdy se bude muset i on obhájit před svými dětmi. A pak to jejich „překročení krajní meze"! V určitých situacích je prý důležité překonat strach z prohry a třeba i smrti a rozžehnout konflikt i za cenu, že člověk postrádá jistotu, že z něj vyvázne bez újmy. Tomu se chtělo

smát. Josef už zažil i situace, při nichž bylo lepší sedět doma na zadku a nic neriskovat.

Ale co pak? Co bude? Jako odpověď mu na mysli vytanula slova jeho někdejšího přítele, který pěšky obešel republiku, což mu změnilo život natolik, že z toho žil dodnes. Přítel tvrdil: *„Musel jsem opustit domov, odhodit všechno, co mě svazovalo, a dát se na cestu.“* A také zdůrazňoval, to si Josef moc dobře pamatoval, že kdyby ten první krok neudělal, kdyby se neodhodlal, nebo kdyby ze své cesty sešel, měl by smůlu. Nic z toho, co na ní zažil, by nebylo pravda. Zůstal by tam, kde už byl.

Ovšem kolik lidí chápe život jako sled odhodlaných prvních, protože bezpodmínečně nutných kroků do neznáma? A kolik jich nezvedne zadek a jen žvaní? Josef si netroufal ani odhadovat. Napadlo ho jen, že možná i o tom mluvili muž se ženou. A jestli to dobře chápal, byli přesvědčeni, že více je těch pohodlných. Josef si vzpomněl na nevlastního otce, který v minulosti často na otázku, proč se nepostavili totalitě, v níž žili, odpovídal podrážděnou protiotázkou: *„A co jsme mohli dělat?“*

A hned si sám odpověděl: *„Nic!“*

Byla to dobrá odpověď? Těžko říct, byť zcela přesně vystihovala tehdejší dobu i možnosti lidí v ní. Ale Josef měl za to, že právě v tom „nic“ se skrývala ta největší lež. Byl přesvědčen, že v „nic“ bylo obsaženo přijmutí tehdejších poměrů jako hotové věci. A to „nic“ ve skutečnosti představovalo poslušnou službu zločinnému režimu. A bylo celkem jedno, kolik školek a jeslí režim vybudoval a kolik vyrobil lokomotiv. Na to „nic“ Josef nahlížel jako na selhání, jako na kolaboraci s vlastním svědomím, na promarněnou příležitost nebát se a žít.

O komunismu byla s Josefovým nevlastním otcem vůbec těžká řeč. Když režim panoval, nadával na něj, když se poroučel a nastoupily nové pořádky, tvrdil, že opravdový komunismus u nás v republice nikdy nebyl, a spustil litanii o jakýchsi poctivých komunistech z dávného pravěku, kteří to kdysi, na samém počátku, mysleli poctivě… Jenže na to se Josefovi chtělo pokaždé říct jen jedno: *„Nasrat!“*

Řeči o komunismu, který nebyl, byly omlouváním sebe sama, byly pověstným

stéblem tonoucího. Josefův nevlastní otec, dělník, vstoupil do strany v osmnácti letech, protože tvrdil, že tak to u nich v rodině bylo normální.

Josef se pozastavoval nad tím spojením „bylo to normální“. Přemýšlel, kde se stala chyba, když lidé, jakmile dosáhli plnoletosti, dobrovolně vstupovali do strany, přičemž jediným jejich vysvětlením bylo, že tak to tehdy bylo běžné a normální. A přitom vstupovali do strany, která se příliš nelišila od tehdy ne zas tak dlouho pohřbené NSDAP. Že by byla chyba u jejich rodičů, upřímně smýšlejících komunistů?

Josef si nečinil nárok toto posuzovat, protože si byl vědom, že tehdy se věci zdály jiné, než jak se zdají dnes, ale přesto cítil, že na vstupu do strany okamžitě po završení osmnácti let něco na hony daleko páchne. A nemýlil se. Jeho nevlastní otec ze strany nakonec vystoupil, i když až těsně před převratem, na konci 80. let, ale pořád v době, kdy mnozí jiní do strany kvůli prospěchu stále lezli. A přestože se asi všichni kovaní komunisté dvakrát obrátili v hrobě, Josefův nevlastní otec na sebe mohl být tehdy

opravdu pyšný, protože přestal hrát divadlo a sám sobě konečně přiznal, že mu už je na blití z toho, jak se v komunismu kdekdo ohání dělnickou třídou, pro kterou však ve skutečnosti nikdo nehne ani prstem. Udělal gesto, které ve svém důsledku neznamenalo vůbec nic, ale i v nesvobodné době se rozhodl svobodně. A nic na tom neubíralo to, že s vystoupením ze strany počkal, až jim příslušné úřady odsouhlasí dovolenou v někdejší Jugoslávii, kde předtím nikdy nebyl, ale která ho prý s konečnou platností přesvědčila o tom, že komunismus byl a je jednou velkou lží.

Avšak byli mezi lidmi i jiní. Josefův děda ve straně nikdy nebyl a jeho známý, který do ní vstoupil v roce 1948, z ní hned o rok později vystoupil s prohlášením, že z ní vystupuje z úplně stejných důvodů, jako do ní vstupoval. A nic se mu nestalo, naopak ho čekala zářivá kariéra. A i když se musel v 70. letech ponížit, aby mohl nadále dělat to, v čem byl nejlepší, šampiónem krytých dvorců, jak říkal, straníkem se už nikdy nestal.

Ale co ostatní? Josefa napadlo, že by bylo zajímavé se někde dočíst, kolik lidí

strana přijala na konci 80. let. Možná by se člověk divil. Kapitolou samo o sobě by pak mohlo být pátrání po tom, kolik lidí kvůli tomu slavnému převratu v roce 1989 strana přijmout už nestihla. Byť už od nich měla vyplněnou přihlášku. Protože, napadlo Josefa, ať si alespoň každý jednou sáhne do svědomí a zeptá se svých babiček, dědečků, rodičů, tetiček a strýčků, kteří se dali ke komunistům, k milicionářům, k veřejné bezpečnosti, státní bezpečnosti. Proč to proboha udělali? Copak necítili, přemýšlel Josef, že právě tím nejviditelnějším způsobem překračují onu krajní mez, o níž mluvili muž a žena? I kdyby nyní přesvědčivě tvrdili, že nikdy nic špatného neudělali, že se angažovali hlavně pro dobro svých dětí, a je jedno, jestli do strany vstupovali ustrašeně, aby se děti na školu dostaly, nebo suverénně, protože si byli jisti tím, že se na školu potomci dostanou, Josef věděl, že by jen mlátili prázdnou slámu, lhali a vykrucovali se ze svého selhání, které mnohým z nich možná ani za celý život nedojde. Nikdo se totiž jako straník angažovat nemusel! Násilím nikdo nikoho ne-

nutil! Buď chtěl, nebo nechtěl. A když někdo přece jen chtěl, tak pouze z nějakého důvodu. A jestli tou motivací byl hlavně kupecký kalkul, tak ten, který se jím nechal svést, by měl jít jako první do hajzlu. Tak Josef uvažoval. Byl přesvědčen, že takový člověk se svým rozhodnutím zaprodal na desetiletí dopředu a poznamenal jím i své děti, protože jakou ony nyní dávají záruku, že nepůjdou v šlépějích svých otců a matek a při nejbližší vhodné příležitosti se také nezaprodají, protože tak to bylo přece v jejich rodině vždy normální.

3. KAPITOLA

Nějaký muž na protějším chodníku plival na skla spíše zbytečně velkého než terénního vozu a křičel na celé kolo: *„Konjunkturální svině!“*

Kolemjdoucí se mu opatrně vyhýbali. Nikdo se neodvážil nic říct, natož aby se muže snažil napomenout. Byla to náhoda? Těžko soudit, křik rozléhající se Římskou ulicí nikoho nezajímal.

I Josef měl jiné starosti. Bylo pozdě, aby přešel na druhý chodník, bylo pozdě, aby se skryl v nejbližším obchodu, bylo pozdě na to, aby se vyvléknul ze setkání se svými někdejšími spolužáky Markem a Petrem, kteří už byli na dohled a pohledy Josefa zdravili.

„Ahoj, Josefe! Jak se máš?“ zahájil konverzaci Marek.

„Dobrý, jde to,“ odpověděl Josef.

„To je ale magor ten chlápek, co,“ poznamenal Petr a s úsměškem se podíval Josefovi do očí. Hledal v nich souhlas s odsouzením zuřícího muže. Taková byla

jeho povaha. Většina Josefových známých byla ze stejného těsta. Připravena kdykoli kohokoli zesměšnit, využít slabiny druhých, vyšvihnout se na cizí úkor.

Josefovi bylo osm let, když se s rodinou přestěhoval z Poděbrad do Prahy. V maloměstské škole se mezi sebou dobře znali i rodiče dětí, v metropoli tomu bylo jinak. Josef se znenadání ocitl mezi velkoměstskou středostavovskou rádoby smetánkou, kde neznal nikdo nikoho a každý byl posuzován podle toho, kolik nedostatkového domácího a ještě lépe západního zboží byli jeho rodiče schopni obstarat a zaplatit. Penály s Mickey Mousem, kšandy se smajlíky, video s Hvězdnými válkami a všechen ten artikl, který člověka lepším nedělá. Tak to bylo. A Josef, který měl, snad s výjimkou několik prázdných plechovek od Coca-Coly, tohoto všeho pomálu, mohl jenom pozorovat, jakými obměnami vnitřního a vnějšího ustrojení jeho spolužáci a známí rok co rok procházejí. Nebylo to tím, že by byli marniví, bylo to urputnou snahou jejich rodičů, aby nezaostávali. Nevybočovali z průměru, protože to hrozilo odsu-

nutím až na samý okraj kolektivu, o což nikdo nestál, protože to s sebou neslo jenom trápení a svízel. A paradoxně to samé platilo, i když v jiném měřítku, i po změně režimu.

Všichni mluvili o svobodě, ale zajímalo je hlavně, kde a čím jsou naplněny obchody. Hlavním cílem bylo mít zboží, které bylo tak dlouho nedosažitelné. Josefovi spolužáci a známí nebyli výjimkou. Ti, kteří neskončili jako privátní paraziti svých rodičů nebo sociálního státu, který se však už navenek tvářil, jako pravá kapitalistická společnost s rukou trhu spravedlivější než Bůh, se navlékli do více či méně drahých obleků a začali pracovat na svých kariérách. Urvat co nejvíce peněz, slávy nebo moci, protože disponovat alespoň jedním z této svaté trojice přinášelo nemalé výhody. A o většině ze svých okolnostmi vynucených známých si Josef nedělal iluze. Když se to vyplatilo, spolehlivě udělali to nejsprostší svinstvo, které se v daný moment udělat nabízelo. A procházelo jim to, protože nepěkné věci kvůli prospěchu dělali skoro všichni. Bylo to normální… Ano se říkalo, kde se ano ří-

kat rentovalo, a ne se říkalo, kde z přitakání nic nekoukalo. Nikdo se na nikoho neohlížel a pro jistotu všichni hráli na všechny strany, přičemž si pečlivě střežili okamžiky, které jim za předpokladu, že se vhodně rozhodli, přihrály větší kus žvance. Potíž byla pouze v tom, že na takové okamžiky se stála fronta a rvačka o ně byla na denním pořádku. A stačilo, aby si ostroloktař vydobyl nějaký výnosný džob nebo funkci, hned se proměnil v žábu na prameni. Od svých tatínků a maminek totiž také už věděl, že kdo se chce udržet, nesmí nic pokazit. A samozřejmě každý věděl, že nic nepokazí jen ten, kdo nic nedělá. A pravidlem bylo, že kdo nic nedělá, ten hlavně žvaní. A znovu, bylo to úplně normální…

Takových kreténů, rozežvaněných žab na prameni, jedno jestli chlapů, nebo ženských, Josef za ty roky, co se tloukl z práce do práce, potkal stovky. Ruce dozadu, ale žvanili bez přestání. Ustali jenom tehdy, když jim nějaký aktualizovaný prototyp jich samých podtrhl nohy u židle. Což ovšem neznamenalo, že se žvanit přestalo, protože nově příchozí byl

obvykle ještě užvaněnější. Ale nikdo se tomu nedivil. Ani tomu, že tihle žvanilové často, nebo dokonce velmi často vykonávali stejnou nebo podobnou profesi jako jejich rodiče. Jestliže byla maminka slavnou filmovou herečkou, byl i synek hvězdou stříbrného plátna, nebo ještě lépe slovutným filmovým režisérem. Jestliže byl tatínek známým malířem nebo hudebníkem, nebylo pochyb o tom, že v jeho stopách půjdou i jeho ratolesti. A to se týkalo i právníků, ekonomů, politiků a mnoha dalších výnosných profesí.

Jenže bohužel platilo to i pro ty dole. Stejné karty se rozdávaly dětem rodičů, kteří pracovali za deset tisíc čistého, a člověk se často musel ptát, proč i ony, tyhle čisté, ale poněkud neohrabané duše, mají ve srovnání s tolika lehkoživky tak bídný život. Jako by ve zdejších podmínkách nefungoval systém rovných příležitostí, ale spíše jen feudální kastovní zřízení. Začínalo to dětskou postýlkou, pokračovalo školou a končilo u výplatní pásky. Ryli držkou v zemi tvoji rodičové? S největší pravděpodobností v ní budeš držkou rýt i ty. Topili se máma s tátou v přízni moc-

Toto je pouze náhled elektronické knihy.
Zakoupení její plné verze je možné v
elektronickém obchodě společnosti eReading.